

Szamurajerkölcs és rock and roll

FENYVESI OTTÓ: NÉMELY RÉSZLETEK. FELJEGYZÉSEK,
CÉDULÁK, BEMÁSOLÁSOK, VIZUÁLIS FRAGMENTUMOK

Universitas Szeged Kiadó
Szeged, 2009
220 oldal, 2490 Ft

”

Fenyvesi Ottó újabb szövegeit egy mély ellentmondás miatt érdemes olvasni: egyfelől szembetűnik az Új Symposion egykori szerkesztőjének ízlésbeli avantgárdizmusa és a konvenciók elleni bátor lázadások iránt felvállalt szimpátiája, amely leglátványosabban a rockzene és a punk iránti rajongásában ölt testet; másfelől azonban nem mehetünk el a mellett a jelenség mellett, hogy Fenyvesi költeményeit és prózáját az utóbbi másfél-két évtizedben az emlékezés, a gyökerekhez való visszatatalálás, a nosztalgia és nemritkán a gyász érzésének feldolgozása határozza meg. Fenyvesit nem csupán rész-képzőként szabad versek alkotójaként ismerhettük meg, hiszen az elektronikus szórakoztatóipar és média vizuális elemeiben tobzódó kollázsok is az ő munkáját dicsérik; műfordítóként pedig olyan szerzőket ültet át magyarra, akiknek szövegei a hazai irodalmi világban megszokottól gyökeresen eltérő művészi értékrendet képviselnek, s akik talán még ma is képesek intenzív támadást indítani mindenféle végleteken edződött ízlésünk ellen. (Gondolhatunk itt a horvát Branko Malešre vagy az amerikai Charles Bukowskira, akik vagy meghökkentő képeikkel, vagy elképesztő durvaságukkal, nyersességükkel hatnak ránk.) Ehhez képest meglepőnek tűnhet, hogy Fenyvesi Ottó egyre gyakrabban üt meg olyan hangot, amelyet az elégikusság és az érzelmek visszafogott, férfias felvállalása jellemez. Ismerve a Jugoszlávia szétesésekor a balkáni harcok elől Magyarországon menedéket kereső vajdasági művészek útkereséseit, nem is meglepő, ha a szülőföldtől és az egykori inspiráló sokkultúrájú közegetől való elszakadás, a barátok elvesztése (pl. az ikonikus jelentőségű költő, Sziveri János halála) állandó motívuma Fenyvesi írásainak.

Egyik oldalon tehát ott van az elméleti igényű számvetés a ma és a jövő technikai, mediális lehetőségeivel és mindenfajta hamis konzervativizmus meg nem alkuvó tagadásával; másik oldalon viszont ott van a múlt felé fordulás. Mintha

már-már elválnának a személyes, önként választott esztétikai preferenciák a körülmények által az emberre kényszerített tematikától. Hogy miért is vett ilyen irányt Fenyvesi alkotóereje, arra több megoldást is kínál a költő naplórészleteit, feljegyzéseit és esszéit tömörítő új, *Némely részletek* című kötet.

Az első lehetséges magyarázat egyrészt a lázadás, a nonkonformizmus belső törvényszerűségeiből, másrészt a hazát váltó, az áttelepülést megszenvedő individuum sajátos léthelyzetéből adódik. Utóbbi azzal kénytelen szembesülni, hogy az új kondíciók között a kánon, amelynek értékválasztásaival addig azonosulni tudott, nem érvényes többé. Más minősül centrumnak, mást tartanak a fősodornak. Ellenben „[...] ez az én világom, az outsiderské, a leírtaké, a kirúgottaké, a kitagadottaké, a kiselejtezeteké” – írja Fenyvesi egy felszámolt könyvtár állományáról, amelyben vajdasági költők kötetét is megtalálja (80). A kítaszítottak iránti vonzódás és a bevett konvenciók, művészi értékítéletek felbolygatása, úgy tűnik, egymásnak hasznos szövetségei lehetnek; mindez szükségképpen elvezeti a szerzőt a globális tendenciákat szem előtt tartó avantgárdtól a peremhelyzetű lokális tradíciókhoz. Egy ilyen újrakanonizálási kísérlet költői végrehajtása a *Halott vajdaságiakat olvasva* c. verseskötet (zEtna, 2009), s ezt folytatja a *Némely részletek* is. Bár bőségesen sorolhatnánk a kötetben előbukkanó neveket a költő Fehér Ferentől a képzőművész Benes Józsefíg, a legmarkánsabban talán a bácskai táj és a földrajzilag is sokszínű Jugoszlávia megidézésében jelentkezik az a törekvés, amely – a már említett nosztalgikus húrokat pengetve – újra kívánja szervezni az olvasó kulturális orientációját. Ezért kapnak helyet a könyvben az Adriával (*Dagály előtt*) és a jugoszláviai sorkatonasággal (*Vojna Pošta*) kapcsolatos emlékek. Ezek az írások is mutatják, hogy a perspektívanitogatás a *Némely részletek*ben mindig egy múltat lezáró gesztussal is társul; ilyenek a Vojislav Despotov és Sziveri János életével és költészetével foglalkozó esszék is (*Húsz deka lélek* és *Az eltűnt barát nyomában*), amelyek az újdonság bemutatásának igényét összekapcsolják a megemlékezés és a halottbúcsúztatás gyakorlatával. Már csak tragikusán megkésve fedezhetjük fel az egykori, húzóerőnek számító alkotókat, s így az avantgárd, a nagy előretörés, a jövőért való harc már csak múltként beszélhető el – sugallják ezek a szövegek.

Ezzel a paradoxonnal szembenézve ismeri fel Fenyvesi az alternatív útkereséseket ellehetetlenítő erőket, amelyek globalizálódó, a transznacionális gazdasági érdekek és a média uralta világunkban jelentkeznek. A kötet egyik legfontosabb írásában, amely eredetileg a Fosszília c. folyóirat egyik számában jelent meg, s a rockról szól, arról ír a szerző, hogyan lesz a lázadás és a művészi kifejezés radikálisan új formájaként értelmezhető rock and rollból szórakoztató zene, amely az üzleti kívánalmaknak megfelelően bizonyos konvenciókhoz igazodik. A lázadás, a társadalomkritika üres látszattá válik, kommercializálódik. „Vajon mire jutott az avantgárd? Kellenek-e még a lázadók? Mi lett vajon a Makróval?” – hangzik el a kérdés Végel László farmernadrágos prózájával, az *Egy makró emlékiratai* c. regénnyel kapcsolatban (98). Fenyvesi – manapság szinte egyedülálló módon – tudatosan felvállalja az avantgárd társadalomkritikai célkitűzését, ugyanakkor pontosan látja, hogy a huszadik század nonkonformista mozgalmait gerjesztett folyamatok már számos területen eredményt hoztak, még ha nem is mindig túl szívderítőek ezek a változások, amelyek sokszor azt példázzák, hogyan számolják fel önmagukat – pl. az elektronikus zene meghonosodásában és árucikké válásában – a társadalmi és kulturális forradalmak. A remény, hogy az „igazi rock and roll mindig ki fog bújni a piac ellenőrzése alól” (205), így kap elégikus pátoszt, egy olyan, talán sosem

volt korba való visszavágyódás formájában, amikor ezek az ellentmondások még nem látszóttak ennyire nyilvánvalóan, hanem csak az alkotó energiák léteztek a maguk tisztaságában.

A múlt felé fordulást végül a létösszegzés igénye is magyarázza. A kötet írásait a *Hagakuréból*, a híres szamurájkönyvből vett mottók tagolják nagyobb egységekre; az idézett mű az érett, komoly férfi bölcsességéről szól, és a világból egyre inkább kivesző hagyomány mellett foglal állást egy olyan korban, amelyben a szamuráj jellegzetes magatartása és életvitele, a látszat szerint legalábbis, éppen elveszti aktualitását, akárcsak a titokzatos bérgyilkos régmódi becsülettel és tisztelettel társult kemény fellépése a kötetben szintén megidézett *Szellemkútya* c. Jim Jarmusch-filmben.

A kötet egyik ilyen mottója a maga egyszerűségében így hangzik: „Legjobb, ha az ember negyvenéves koráig erőt gyűjt. Helyes, ha ötvenéves korára megállapodik.” (63) Nehéz nem észrevenni a szerző életkorára történő utalást. A könyv Fenyvesi Ottó „megállapodásának” nem megszakítások nélküli, de megvalósult történetére tekint vissza; a Veszprémbe költözés, az új fizikai és kulturális otthonra találás folyamata rajzolódik ki a közölt naplóbejegyzésekből, amelyekben néhány finom utalás révén a gyermeknevelés és a családféltés gondolatai is felsejlenek a családi ház építésétől a gyerekek kiröppenéséig. Persze itt is a legizgalmasabbak azok a megjegyzések, amelyek a szerzőnek a kulturális életbe való betagozódására utalnak. Többek között az EX Symposion folyóirat szerkesztéséről, a pár éve meghalt Szilágyi László veszprémi punk festőművészről, tárlatokról olvashatunk hosszabb-rövidebb, mindig személyes hangú szövegeket.

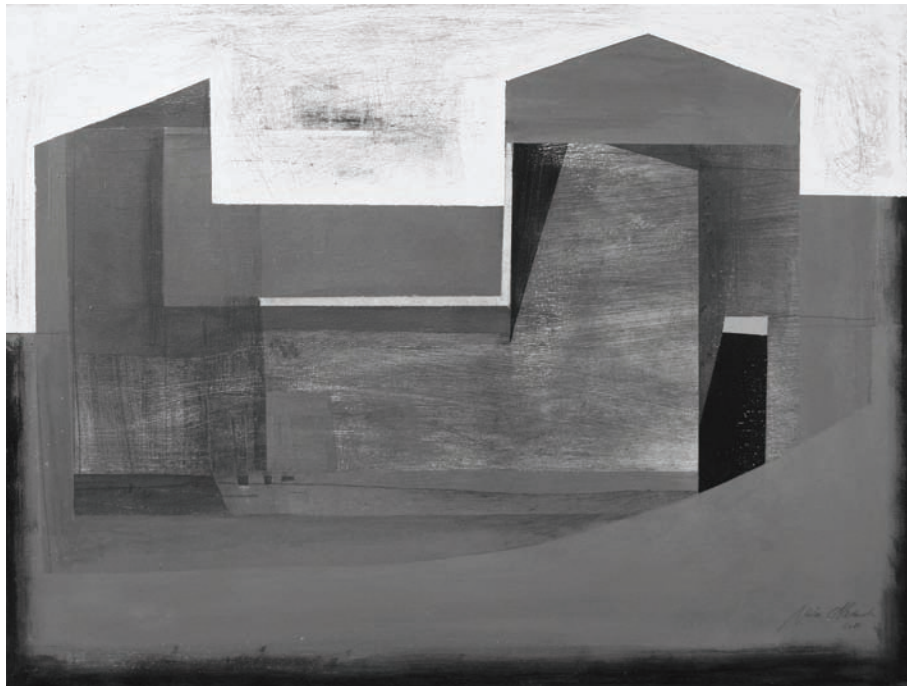
Az írásokat bölcs, szelíd tónus jellemzi. Ennek ellenére felsejlik Fenyvesi alapélménye, a káosz és az – elektromos gitár hangjától és tévéhíradóból minket bombázó képektől kísért – apokalipszis. A kultúrában végbement gyökeres átalakulás ösztönzi Fenyvesit arra, hogy létrehozzon egyfajta szellemi palackpostát, amelyben a fontosnak ítélt értékeket kívánja átörökíteni. Így kerül a kötetbe egy összeállítás Fenyvesi Ottó kedvenc filmjeiről. Ennek a blokknak a funkciója a legkérdésesebb és a leginkább zavarba ejtő ebben a könyvben. A filmekről szóló rövid bekezdések ugyanis nem nyújtanak többet, mint a tévé- és moziújságokban olvasható ismertetések, sőt a szerző nyilvánvalóan filmes honlapok ismertetéseit veszi át gyűjteményéhez. Ami viszont ezekhez képest többletet jelent, az a válogatás korántsem mindig magától értetődő módja. Legelőször is maga a tény, hogy Fenyvesi éppen filmeket mutat be: hiszen költőként beszélhetne könyvekről, az Újvidéki Rádió egykori lemezlovasaként pedig rocklemezekről. A legmeghatározóbbnak mégis a vizuális kultúra termékeit értékelte; s ezért válogatása bátor szembenézésnek is tekinthető a végtelennek tűnő filmes dömpinggel: bátornak, mert a filmipar által termelt értékek legjavát választja; bátornak, mert olyan filmeket – pl. a *Terminátort* – is felvesz listájára, amelyeket egy kényes esztéta nem is említene, pedig meghatározó szerepük és jelentőségük kultúránkban tagadhatatlan. A skála Antonionitól Tarantinóig, Jarmuschtól James Cameronig, Tarkovszkij klasszikusaitól az amerikai gengszterfilmekig terjed. Tanulságban bővelkedő oldalak ezek; mégis sajnálhatjuk, hogy Fenyvesi néhány ismertetését nem bővítette esszévé.

A könyvet, amely fragmentumokból építkező önéletrajzként is befogadható, gazdagon illusztrálja a sok fotó, könyvborító, kéziratos dokumentum. A képanyag legértékesebb része minden bizonnyal Fenyvesi kollázsainak reprodukciói, amelyek alkotójuk sokszor a dadáig merészkedő avantgardizmusát képviselik az ezúttal hagyományosabbnak mutatkozó próza mellett. A legújabb magyar irodalom története iránt érdeklődők élvezettel lapozgathatják

a Sziveri János kézírását, a régi Új Symposion-címlapokat is felvonultató kis kötetet; néha azonban csak bélyegnagyságú képeket találni a lap alján, s néhány jó megoldás ellenére nem látszik a könyvön, hogy tipográfusai és grafikai szerkesztői arra törekedtek volna, hogy méltók legyenek az Új Symposion vagy a kollázskészítő Fenyvesi invenciózusságához. Pedig ezúttal igenis fontos lett volna ez, mert magának a patchwork-szerűen összeszedett szövegnek nincs akkora teherbírása, hogy önmagában könyvtárggyá avassa az új kötetet.

Leghelyesebb, ha afféle segédkönyvként olvassuk a *Némely részleteket* Fenyvesi Ottó költészetével mellé. Ezt a meglehetősen vegyes kötetet a koherensebb, markánsabb versvilág nélkül valószínűleg nehéz lenne a maga értéke szerint kezelni, de – hála a fontos személyeket és helyszíneket megidéző írásoknak, valamint a nem mindig tetszetősen tálalt, de jól kiválasztott illusztrációknak – ennek a könyvnek is van „világa”, amely magába szippant, és a Fenyvesi-jelenség megismerésére csábít.

Förköli Gábor

NÁDAS ALEXANDRA: ÚSZÓ FÜRDŐHÁZ II.